

Hat évtized múltán

Simonyi Béla interjúja
a 80 éves **Merza Józseffel**
(I. rész)

Kérlek, mondj valamit a korai évekről!

Kereken száz évvel ezelőtt, a boldognak mondott békeidő utolsó előtti évében, tehát 1912-ben, egy 18 éves fiatal lány férjhez ment egy 23 éves fiatalemberhez, aki az ungvári tanítóképzőtől frissen megkapott oklevelével az alsóronai elemi iskolában kapott állást. A Révai lexikon szerint a településnek az 1900. évi népszámlálás szerint 1403 román és 450 német lakosa volt. Szüleimnek – mivel róluk van szó – nevük alapján örömeink őseik voltak, bár erről soha nem beszéltek. A 17. században Magyarországra települt népnek erős magyar identitása lett, így nem csodálom, hogy apám 1919-ben nem volt hajlandó levenni az osztályterem faláról az ország addigi térképét. Meggyőződése miatt nem tett esküt a román királyi kormányra, ennél fogva elvesztette állását, tanítói lakását, és öt kis gyerekeivel a csonkának nevezett országba költözött. Tokajban élő anyai nagyapám fogadta be őket addig, amíg végül sikerült megkapaszkodnia a háború által okozott földindulásban, még a határ lezárása előtt. A megmaradt ország ugyanis nem tudott befogadni több menekültet. Máramaros megyében maradtak a szülők, testvérek, rokonok majdnem száz százalékban.

Apám Rónaszéken született, anyám Aknasugatagon. Külön tudomány lenne a rokonság leírása, mivel ezeken a településeken változó arányban laktak magyarok, románok, németek, zsidók, ruszinok és szlovákok. Rónaszék színmagyarnak számított, Sugatag úgyszintén. Vallás szerint főleg római és görög katolikus hívek éltek itt. Egyes helyeken nagyobb ortodox tömb volt található, a reformátusok és evangélikusok aránya kicsiny volt, viszont Aknaszlatina lakosságának harmadrészét, egészen 1941-ig, zsidók alkották. A haszid Elie Wiesel többet tudna mondani erről.

A történelem alaposan megviselte ezt a területet. A Magyarországról leválasztott Aknaszlatina először Csehszlovákiához tartozott, majd 6 évig újból magyar lett. Ezt követte 1944-től a szovjet megszállás, amely után, 1991-től Ukrajna részévé vált. A lakosság ily módon már az ötödik állampolgárságot viseli. Apám még csak a múlt század fordulóján jelenlévő ukránofil mozgalommal találkozott, mivel osztályfőnöke, Volosin Agoston paptanár, egyben a tanítóképző igazgatója, az ukrán mozgalom ismert alakja volt, akiből a háború után később átmenetileg az Ukrán Nemzeti Tanács vezetője lett. Az állami hovatartozás változásai a pánszláv meggyőződésű embereket sem kímélték. Volosint a szovjet rendszerben elismerés helyett 20 évi börtönrre ítélték, és tudomásom szerint fogságban, a butyrki börtönben halt meg.

Mindezt azért érdemes megemlíteni, mert sejteti a monarchiában meglévő nemzetiségi, szeparatista áramlatokat, amelyek a háború végén, a nagyhatalmi döntések után szabad teret kaptak, és nemcsak az egyszerű emberek, hanem a politikai szereplők sorsa is hosszú időre kiszámíthatatlanná vált.

Szüleim az egyszerű emberek közé tartoztak, és '19 után a létért kellett küzdeniük. Álláskereső útja során apám Szomolyán, Mezőkövesden és Tokajban próbált megmaradni, mígnem eljutott Sárospatakra, és az ottani adóhivatalban kezdett felfelé kapaszkodni a hivatali ranglétrán. Nagyjából tíz év alatt valamelyes anyagi biztonságra tett szert, és szerény házipénztárába is belevágott. A pénzügyi helyzet erősítése érdekében anyám – akkoriban nem túl gyakori módon – munkát vállalt, és a nagytrafikban dolgozott. Egy kis szőlő egészítette ki a jólétet, hogy beilleszkedjenek a Hegyalja társadalmába. A gyerekek szépen nőttek, anyám példás rendet tartott közöttük. Az öt lány polgári iskolába járt, amint az szokásos volt a kishivatalnokok családjában.

Ebben a környezetben jelentem meg egyetlen fiúként, a legfiatalabb élő gyermek után 14 esztendővel. Nincsenek ismereteim arról, hogyan vártak engem, azt viszont tudom, hogy apám nagyon boldog volt, hogy hetedjére fiúgyermek született. Az akkori fényképek egy csizmás, kőrhajat viselő gyereket mutatnak, akit apja az udvaron lévő asztal tetejére állított, így egyforma magasak voltunk. Egy másik képen anyám mellett állok télen, a lakás lépcsőjén. A hátunk mögött, a bejárati ajtón a területi revíziót követelő fémplakett „Nem, nem soha!” felirata látszik megfelelő rajz kíséretében.

Az első öt gyerek hamarosan elvégezte az iskoláit, volt, aki még otthon maradt, de ketten már dolgoztak: egyikük a helyi orvosnál segédkezett, a másik az ügyvédi irodában lett kezdő tisztviselő. A lányok a fiatalság gondtalan éveit éltek. Megvolt a társaságuk, kirándulni jártak, a Bodrogon úszkáltak, báloztak, kemény téli hidegben körömcipőben. A megyeri tengerszemnél vettem észre, hogy tudok fűtölteni, egyébként pedig mindent megtettem annak érdekében, hogy nagyfiúnak tünjek. Kifejezett vallási emlékeim nincsenek azon kívül, hogy ma is látok a katolikus templom jobb hajójában egy szép festményt Correggio vagy Tintoretto stílusában a pásztorok imádásáról. Lehet, hogy nem így van, de én erősen így látom. A templom eredeti stílusának helyreállítása után a kép eltűnt.

Öt év után Kecskemétre költöztünk, mivel ott jobb anyagi körülmények ígértek. Az 1942 őszeig tartó újabb öt év már bőséges élményanyagot hozott. Rövid ideig a kertvárosi részben laktunk, de hamarosan a körutak által határolt belső részben találtunk végleges lakást. Időrend nélkül, témánként sorolom fel emlékeimet.

Rövid óvoda után a Hoffmann János elemi iskola tanulója lettem. Hétéves koromban voltam elsős, mivel egy nap miatt csak egyéves késéssel kezdhettem az iskolát. Jó tanuló voltam, már korábban is folyékonyan tudtam olvasni, magyar történelmi elbeszélések, napi-és hetilapok, May Károly-könyvek voltak mögöttem. Történelmi ismereteket a Vasárnapi Könyv 1912-1918-ig terjedő, bekötött évfolyamaiból szereztem, s ezekből az Élet és Tudomány szintjén szedtem össze hasznos

természettudományos tudnivalókat. Érdeklődve olvastam az első világháborúról folyamatosan közölt tudósításokat, amelyek hamarosan jelen idejű történetbe hajoltak át Kárpátalja, Észak-Erdély, majd Bácska visszacsatolása folytán. Az utcákon katonai egységek jelentek meg, német és olasz csapatok vonultak kelet felé, fogatolt tüzérség alakulatait láthattuk, katonavonatok vagonjai töltötték meg az állomásokat.

Az idő haladtával a sajtó kínálata is változott. A Saád Béla által szerkesztett, ma keresztény polgárinak tűnő Új Nemzedék mellett megjelent a mérsékeltnek látszó Vasárnapi Újság, amely képekkel és térképekkel tudósított a hadi eseményekről. A nagyalakú, németbarát Signalban színes képek voltak a hadi eseményekről. Mai fejemmel formájában és jellegében leginkább a Szovjetunió című sajtótermékhez tudnám hasonlítani. Elég rendszeresen olvastam Rajniss Ferenc testvér hetilapját, a Magyar Futárt, amely keményen revizionista és zsidóellenes újság volt. Ezek az anyagok jól tükrözték azoknak a rétegeknek a kifejezőmódját, amelyek az Erdélyi induló dallamára a „Nézd a vén zsidót, hogy húzza a melót” szavakkal kezdődő és „itt meg kell döglennünk” végződésű nótát fújták. Ilyen szerkezetű dalt, egy évtized múlva, Recsken is intonáltak az örök. A 8-9 éves fülemben ma is benne van dallam és szöveg, és mivel feleségem, Kati is tudja – pedig az ország másik széléről és más szociális környezetből származtunk –, szeretném megkérdezni a mai nyolcvanéveseket, hogy ki *nem* ismeri vagy *nem akarja* ismerni ezeket a vészjósló énekeket.

Nem akarok túlságosan sietni, hiszen még legalább négy gondtalan évem van hátra addig, amíg 1944 késő őszen, a miskolci Szent Anna templombeli miséről kijövet orosz katonák és fegyverek fogadtak minket. Egyelőre még a kecskeméti elemi iskolába járok, hiszek abban, hogy Jézuska hozza a karácsonyfát. Két nővérem férjhez megy. Az egyik férje kántortanító Boldogkőváralján, de nemsokára karpaszományosként az orosz frontra kerül, ahonnan színes rajzokat, beszámolókat küld haza. Egy nappal a bezáródás előtt kimenekül a Don-kanyarbeli harapófogóból. A másik sógorom nem kerül el a fogságot, csak éppen nem ott, hanem Pilisszentlászló térségében válik rabba. Így aztán több éves hadifogság vár rá, amelynek során – szerinte – meggyőződéses kommunistává válik. Ne bolygassuk, az én életrajzomat kell megírni.

Visszacsatolják Kárpátalját, Észak-Erdélyt, majd Bácskát. Három szabad nővérem Máramarosszigeten és a Visó völgyben dolgozik polgármesteri hivatalokban. Az anyaországból érkező hivatalnokok tevékenységét szakembereknek kellene feldolgozniuk, tízéves fejemmel gyanakodva néztem az olasz katonák legyeskedését a lányok körül. Benito és Enzo neve maradt meg a fejem-

ben. Nem ok nélkül, bár egy nem tervezett gyerek apja magyar volt. Teleki Pál egy megbízható román tisztviselőt igyekezett megvédeni Kolozsváron, sikertelenül. Ebbe a bonyolult témába nem megyek bele, mert nem vagyok történész, de ha körülnéznünk, akkor a legváltozatosabb, ellentmondásokkal teli eseményeket láthatjuk, amelyeket hovatarozásuktól függően értelmeznek még a szakemberek is, nemhogy az indulattal teli szereplők. Kassai sógorom, aki élete első kétharmadát, veszélyben is vállalva magyarságát, szülővárosában élte le, a háború után azt mondta nekem, hogy jobb volt a Benes-féle demokrácia, mint a Horthy-rendszer. Ezt mondta. Kéretik figyelni, egy tíz-tizenkét év körüli gyerek emlékezését olvassák.

A túrázó

Az előrehaladás érdekében azért el kell mondanom, hogy mivel is foglalkoztam az elemi iskola megkezdése idején. Mindenekelőtt rengeteg, különböző típusú ponyvaregényt olvastam a filléres és pengős kategóriából. Kecskeméten olyan házban laktunk, amelynek udvarában varroda volt, és én tudtam, hogy a lányok melyik szekrény tetején tartják az őket érdeklő irodalmat. Egy nagyobb lélegzetű beszámolóban hatalmas spektrumát tudnám felsorolni szerzőknek és címeknek, döntő többségben angol-amerikai szerzőktől származó detektív- és – ma így mondanák – western történeteknek. Azt nem tudtam, hogy P. Howard nem angol volt, de elégedetten olvastam az 1 pengős Nova-kiadásokat, amelyekben Leslie Charteris jóvoltából az Angyallal ismerkedhettem meg, hetven évvel ezelőtt. Voltak még 28, továbbá 40 filléres, félpengős és drágább regények a bestsellerekig, Cronin, Bromfield, Sava, Knittel és mások művei. Magyar szerzőket nem szerettem olvasni, mert

megítélésem szerint ebben a kategóriában gyengék voltak. Kedveltem ugyanakkor a jó gyerekmeséket, elsős koromban jutalomként kapott Benedek Elek-meséket, Rákóczi korabeli történeteket, Collodi Pinocchióját. Rendszeresen figyeltem a Rákóczi út elején lévő könyvesboltot, mivel alkalmanként jó katalógust adott ki. Onnan ismerem Darvas József Elindult szeptemberben című könyvét, és ott vettem meg – hogy témát váltsak – Fenimore Cooper néhány indiántörténetét, amiket majd Miskolcon fogok kiegészíteni öt kötetre. Moziba apámmal jártam, és nagyon szerettem a Tarzan-filmeket, amelyekben Johnny Weissmüller úszott versenyt krokodilokkal, birkózott tigrisekkel és repült bravúrosan a levegőben egyik fáról a másikra. Láttam filmet Liszt Ferenc életéről, megismertedtem a még fiatal Páger Antallal (Beáta és az ördög), képtörédeket őrzök az Egy asszony három élete című – hihetően sikerfilmből – Charles Boyer és Bette Davis főszereplésével. Talán még az Oz említendő, amely akkortájt került vászonra.

Mindezt a változatosság kedvéért mondom, hogy elképzelhetővé tegyem, mi mindent kínált az élet akkor, amikor ágyúk vonultak a frontra a város keresztlél, munkaszolgálatosok dagasztották a sarat, és anyám nem vette meg Karácsony Benő Napos oldal című regényét a máramarosszigeti főtéren, pedig nagyon szerettem volna. Ma is látom a puhafedelű könyvet, homályosan a borítón lévő képet, de hát '43-ban már infláció volt, a könyv 10 pengőbe került, és a szerző hamarosan Auschwitzban végezte.

A keresztény Magyarországon éltem. Néhány éve volt az eucharisztikus világkongresszus, amely jelentős vallási imázst mutatott rólunk a nagyvilágnak. Van néhány amatőr képem valahol, ezeken a nővéreim is szerepelnek, hiszen ők már az Emericana tagjai voltak és rendezvényeken is megjelentek. A lelkesültség hangjai elnyomták a kritikus véleményeket, én azonban minden kommentár nélkül őrzöm egy idelátogató francia újságíró észrevételét, amelyet igaz, de roppant ízléstelen, s ezért téves módon fejezett ki. Nincs értelme bárkiket is sértegetni, elég ha elmondom, hogy nem volt nehéz átlatni egy Potemkin-ország vallásosságán.

Boriska néni tanított hittanra, az elsőáldozási emléklapon is az ő aláírása látható. Katekizmust és bibliai történeteket tanultunk, jó feleleteimet szentképekkel jutalmazta. Póta Aladár karnagy úr egyházi énekeket tanított az iskolásoknak. Minden csütörtök délután a nagytemplomban gyűltünk össze, és a gyakori ismétlés folytán könyv nélkül tudtuk a „Szent vagy, Uram” alapvető énekeit. Ma is tudom. Tanulás után, mint gondtalan gyerekekhez illik, biciklivel üldöztük a patronos játékipisztolyoktól megrémült lányokat. Apámmal a Barátok templomába jártunk, mert a nagytemplom barátságatlan volt nekünk. Ica nővéremnek rendszeres gyónatója volt, és bár a rendház és a templom ferences volt, ő kármelitának készült. Nézegettem a füzeteit, amelyekbe lelki olvasmányait írta. Érdekesnek találtam a feljegyzéseit, lemásoltam néhányat. Kempis Tamás bekezdéseire egészen jól emlékszem. Később a zsámbéki rendházba került, és jó ideig nem láttam őt.

Apámmal rendszeren jártunk templomba. A bal oldali hajó felső részében volt az állandó helyünk. Onnan nem láttam az oltárt, de ez nem zavart. Amikor gyűjtésre került sor, apám egy kétfillérest tett a kezembe, hogy tegyem be a perselybe. Egyszer megkérdeztem, hogy miért csinálja ezt. Zsebpénzem ugyanis sohasem volt. Azt mondta: azért, hogy szokjam meg, hogy mindig adni kell valamit, ha kéri. A tevékenység anyagi kihatásának leírására azt kell tudni, hogy akkoriban tíz fillérért három szép nagy zöldpaprikát lehetett kapni a piacon: „Hármat tízért, hatot húszért” – skandálták a kofák.

A ferences vonzásnak irodalmi következményei voltak. Előfizettem az Isten Dalosai című újságra (heti vagy havi megjelenésű volt, nem emlékszem), rendszeresen vásároltam a Ferences Világmissziók füzeteit, idők folyamán legalább negyven összegyűlt. Rövid regények, útleírások voltak bennük, beszámolók a japán és kínai missziók életéből, a távol-keleti gondolkodásról. Leírták a térítés gondjait, különösen a háborús időkben. Volt egy olyan füzet is, amelynek az volt a címe, hogy „Vörös csillag Kína felett”. Arra különösen vigyáztam, és Miskolcra költözve a padláson dugtam el, hiszen hamarosan orosz megszállás következett. Apám még a Margitvirágok című újságot is vásárolta, mivel abban az időben alakult ki Bogner Mária Margit tisztelete, és az újság az ő boldoggá avatását szorgalmazta. Kaszap István érdeké-

ben is sok mindent megmozgattak. Csávossy Elemér kis könyvet állított össze, amely kilencedre való imádságokat és életrajzot tartalmazott. Legalább háromszor végigvettem ezt a könyvet, rendkívül komolyan végezve a benne lévő elmélkedéseket.

Minden pénteken lámpát gyújtottunk a szobában lévő Jézus szíve-szobor előtt, néha kedden délután is, hiszen a keleti hagyomány szerint Jézust nagycsütörtöknél korábban ítélték el. A pénteki napon anyám általában böjtös ebédet főzött, amelyet izetlensége miatt nem szerettem, de hát meg kellett enni. Októberben és novemberben apám agyonhasznált könyvekből olvasott esténként néhány oldalt. Az egyik könyv Labouré Szent Katalin és a csodás érem tiszteletére íródott elmélkedéseket tartalmazott. A szenttel majd bő harminc év múlva fogok találkozni a *Rue du Bac* kis templomában, mivel a hagyomány szerint Mária ott ült egy fotelben. Az október hava című füzet önmagáért beszélt, de nem emlékszem a tartalmára. Apám azonban mindvégig ragaszkodott ezekhez az olvasmányokhoz, szinte szerzetesi buzgalommal forgatta a kopott, zsíros lapokat.

Kedves szentünk volt, természetesen, Soubirous Bernadette is. A barátok templomának udvarán épített lourdes-i barlang előtt megfelelő időben rendszeres esti imára került a sor. Ma is látom a pislogó gyertyákat az esti alkonyatban, és hallom az ének kezdetét: „Az Úrangyalát végzi a kis Bernadett ... – Ave, ave, ave Maria, ave, ave, ave Maria” refrénnel.

A már említett olvasmányokon kívül rendszeresen forgattam a Magyar Cserkész számaint, elsősorban a bennük található valós és képzelt kalandregények miatt, de érdekelték a túrázással, táborozással foglalkozó cikkek is, jóllehet anyagi okok miatt nem tudtuk megszerezni a szükséges ruhát, felszerelést. Ifjúságnak szóló, de valamivel egyházasabb jellegű folyóirat volt a Zászlónk, de tartalmi emlékeim mára már elmosódtak.

Iskolánk átlagos színvonalú elemi iskola volt. Füzeséry Zoli jómódú környezetben nőtt fel, patikájuk volt, és náluk láttam először többszobás lakást, amelyben a tapétáknak különböző színük volt. Gröber Matyi apja városzerte ismert kalapos, Szirmai Béci anyja tanító volt. Őrzöm az elsőáldozás utáni csoportképet, amelyen hárman matróruhában állunk, de ketten cipő nélkül, mezítláb láthatók. Szóval, szociálisan eléggé tagolt volt az osztály, de ez a tíz éven aluli társaság jól kijött egymással. Sokat fejtünk a házunk előtti parkban, valahonnan mindig került labda.

A város területén éltünk. A hétvégeken apám elvitt sétálni a városba vagy a műkertbe. Ez utóbbi művésztelplet jelentett a város szélén lévő parkban. De elmentünk a vasút mellett Nagykőrös felé is, majd a budai út felől tértünk vissza a városba. Igazi nagy utazásra akkor került sor, amikor a visszacsatolt területeket kerestük fel, mert apám meg akarta mutatni fiatalkora színhelyeit. Így jutottam el tíz napra Kolozsvárra, talán egy hétre a rónaszéki, máramarosszigeti, aknaszlatinai rokonsághoz. Voltam Ungváron, láttam a görög katolikus székesegyházat, a csehek által épített új házsort az Ung partján. A vasút Sátoraljáuhelyen át Kassa felé vezetett. Onnan le lehetett jönni Boldogkőváraljára, amelyet nagyon szerettem a falu, a hegyek, a patak, a kastély miatt. Kassán született a legidősebb unokaöcsém a bába-képző intézetben, meg is néztük az új gyereket. Akkor még nem tudtuk, hogy a legfiatalabb nővérem a kassai hadikórházban fog megismerkedni jövőendő férjével, aki valóságos, odavalósi kassai polgárgyerek volt. Any-

jának jól menő virágüzlete volt a Kovács utcában, és a házasság révén felső-magyarországi rokonokkal bővült a család. Egy vallási emlék merült fel most az emlékezetemben: a váraljai templomban Szent Antal életét ismertető füzetet vettem ki, amelyben kilenced volt található. Érdekes, hogy pontosan látom a jobb oldalon lévő oltár melletti polcra kitett, sötétzöld színű füzetet. A kilencedet többször is elvégeztem. Volna még mesélni való, de inkább ugorjunk pár évet.

Miért a matematikusi pályát választottad?

Sok minden érdekelt, amíg a pályaválasztásig eljutottam. Az én diákéveimben a túlterhelés fogalma ismeretlen volt. Az átlagos diák a tanítási órákon megtanulta az anyag jó részét, otthon pedig hamar végzett a házi feladattal. Soha nem olvastam annyit, mint kamasz koromban. Mit olvastam? Mindent, ami a kezembe került. Gyorsan olvastam. A kölcsönkönyvtárban nem hittek el, hogy már végeztem az előző napon kivett könyvvel. Szépirodalom, kalandregény, útleírás, történelem, természettudomány válogatás nélkül műsoron volt. Olyasmi is, amit ma ezotériának neveznek. Később zenét is hallgattunk, mert valamelyikünk hanglemezhez jutott. Kórusba jártam: vezetőnk korábban a római Szent Péter templomban énekelt, onnan hozta szakmai ismereteit, kottáit, stílusát. A bélyeggyűjtést felváltotta a reprodukciók keresése. Közél ezer darabbal a második voltam az osztályban.

Ötödik osztály (ma első gimnázium) végén a kémia érdekelt (nekem volt egyedül 7-es osztályzatom belőle, az volt a legjobb), a hatodik osztályt művészettörténészként éltem át: a múzeumban albumokat lapozgattam, alaposan ismertem a témát. A hetedik osztályt egy kora nyári zivatarban gyanútlanul szaladgálva kisebb tüdőgyulladással fejeztem be. Lábadozás közben megoldottam a tankönyvben lévő összes mennyiség-tani feladatot (ma matematikának nevezik ezt a műfajt) és a következő éveket is. Ebben főleg arra az élményre tettem szert – amit ma nem lehet tapasztalni –, hogy a kitűzött feladatok mindegyikének a végén közölt megoldás hibátlan volt. Ha nem kaptam meg az ott közölt eredményt, akkor biztos lehettem, hogy én nem vettem valamit figyelembe. Ma is pontosan tudom, hogy melyik példa gyötört sokáig; nem láttam meg benne egy lényeges apróságot. Minden megoldást leírtam külön lapokra gyöngybetűkkel és -számokkal.

Eme tevékenységem arra ösztönzött, hogy a nyolcadik, tehát az utolsó középiskolai osztályban gyakran menjek fel a városi könyvtárba, ahol egyetemi szintű könyveket találtam. Franciaországban végzett tanárom jóvoltából francia analíziskönyvhöz is jutottam, és

megállapítottam, hogy képes vagyok megérteni a benne lévő anyagot. Miközben tehát az országban komisz világ volt – 1951 tavaszáig jutottunk –, én szívósan igyekeztem megtanulni mindent, amit lehetett. Láttam, hogy a matematika és fizika való nekem, mert ebben a témában megbízható, időtálló ismeretekre lehet szert tenni. Nyugodt lélekkel olvastam hát Dante Isteni színjátékát – éppen akkor adták ki újból, nagyon rossz papíron –, és futkároztam a Bükk ösvényein, mivel kerékpárra nem volt pénzünk. Így alakult ki középiskolai életem vége, mivel a felajánlott magasabb lépcsőt, azaz a szovjet ösztöndíjat nem kértem.

A Bokorban talán egyedül Neked volt magas tudományos fokozatod – a csendes tisztelet légköre vett körül (ezért is), de azon kívül, megfogalmazva ez sosem került elő. Nem volt ez kicsit méltánytalanság?

Beszámolómból kiderülhet, hogy az élet különböző korszakaiban „fékek és ellensúlyok” között mozogtam. Ez nem zavart, mert mindig az előttem álló feladatra figyeltem úgy, hogy mérlegeltem: a körülményekre és egyéb feladatokra figyelve mit tudok becsületesen és az adott keretek között jól elvégezni. Kényes vagyok a lelkiállapotomra, nagyon kényes. A rómaiak számára az állam üdve volt a legfontosabb. Legyen szabad egy kis nagyképűséggel ezt így átírni: *Salus animae meae suprema lex erat* [Számomra a lelkem üdve volt a legfontosabb].

Tudományos fokozatom közepes, többet nem tudtam elérni. Beértem azzal, hogy matematikusnak tekinthetem magam. Correggio bol-

dogan kiáltotta Raffaello Szent Ceciliáját látva: „*Anch'io sono pittore*” – én is festő vagyok. Valami ilyesfélét érzek magam is, az itáliai festőnél lényegesen alacsonyabb szinten megfogalmazva. Vannak a szakmának olyan területei, ahol nagyon hasznos voltam. Ezt tudom, örülök neki. Tudok matematikus és fizikus módjára gondolkodni. Ez nagyon elég.

A büszkeségtől, tisztelettől menekülök. Nagy baj, ha ez döntő szerephez jut az életemben. Lehet, hogy másnak jól jön, én kerülöm. Enélkül tárgyilagosabban, tényszerűbben, helyesebben tudok ítélni és gondolkodni. Méltánytalansággal nem foglalkozom. Ha valakinek baja volt velem, meghallgattam. A Bokorban nem egy esetben kaptam kemény, esetleg igazságtalan kritikát. Ha az illetőt érdekelte a reagálásom, lehetőséget adtam a magyarázatra, hogy ha nem értünk is egyet, esetleg alapvetően sem, akkor se szakítsuk el a köztünk kialakult kapcsolatot. Már az Annavölgyi emlék című elmélkedés-sorozatban is – 28 éve? – hangsúlyoztam a formális tisztelet veszedelmes voltát. Közeli barátaim talán már unják ennek makacs ismételtetését.

60 éve túratárs